

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Kutseõpetaja

Marlene Altmäe

**HINNANG ETTEVÕTTE PRAKTIKALE JA PRAKTIKA JUHENDAMISELE ÜHE
EESTI KUTSEKOOLI ÄRINDUS- JA KAUBANDUSOSAKONNA ÕPILASTE
NÄITEL**

bakalaureusetöö

Juhendaja: Hasso Kukemelk (knd)

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetilised lähtekohad.....	6
1.1 Kutseharidus.....	6
1.2 Praktika kutseõppes.....	8
1.3 Praktika juhendamine kutseõppes.....	10
1.4 Ülevaade varasematest uurimustest praktikast ja praktika juhendamisest kutseõppes ...	11
1.5 Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	13
2. Metoodika.....	14
2.1 Valim.....	14
2.2 Mõõtevahendid.....	15
2.3 Protseduuri kirjeldus.....	15
3. Tulemused.....	17
3.1 Meeste ja naiste hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale.....	17
3.2 Meeste ja naiste hinnangute võrdlus enesesooritusele ettevõttepraktikal.....	17
3.3 Põhiharidusega ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale.....	18
3.4 Põhiharidusega ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangute võrdlus ettevõttepoolsele juhendamisele.....	20
3.5 Põhiharidusega ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangute võrdlus enesesooritusele ettevõttepraktikal.....	21
4. Arutelu.....	22
4.1 Töö piirangud ja praktiline väärtus.....	24
Kokkuvõte.....	25
Summary.....	26
Tänuõnad.....	28
Autorsuse kinnitus.....	28

Õpilaste hinnang ettevõtte praktikale ja praktika juhendamisele 3

Lisad	32
-------------	----

Sissejuhatus

Seoses kiirete majandus- ja töömuutustega on praktika tähtsus kutsehariduses olnud aktuaalne juba mõned aastad. Ettevõtted soovivad järjest enam tööle inimesi, kellel on juba baasteadmised ja oskused antud tööks (Nestor & Nurmela, 2013). Eesti elukestva õppe strateegia 2020 on välja toonud erinevaid meetmeid praktikakorralduse ja praktika läbiviimise tõhustamiseks. Selleks on plaanis ellu viia erinevaid muudatusettepanekuid vastavalt õppekavades seatud eesmärkidele ning arvestades parimaid rahvusvahelisi kogemusi. Samuti on plaanis õpetajahariduses ja kasvatusteadustes välja arendada kompetentsikeskus, mille üheks prioriteediks oleks tõhustada praktikat ja lõimida teoreetilised õpingud praktikaga. Põhi- ja keskkoolide õpet soovitakse korraldada lähtuvalt töömaailma vajadustest. Luuakse keskne arendusprogramm, mille eesmärgiks oleks pakkuda eri majandusharude vajadusi arvestades metoodilist tuge nii kutseõppeasutustele, kõrgkoolidele kui tööandjatele (Eesti elukestva õppe ..., 2014). Riik toetab igati praktika arengut. Haridus- ja teadusminister on allkirjastanud käskkirja, millega on kehtestatud toetuste andmise tingimused tegevustele „praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolituspraktikas“ ja „kutsehariduse maine tõstmine, õpipoisiõppe laiendamine“ (HTMi käskkiri, 2015). Varasemalt Eestis läbi viidud praktikaga seotud uuringutes on põhiprobleemidena välja toodud raskused praktikakoha leidmisel, kooli vähene suhtlus ettevõtetega ning juhendajate vähene kompetents. (Nestor 2012). Nii praktika kui ka praktika juhendamine on kutseõppe üks olulisemaid aspekte, seetõttu on uurimisprobleemina oluline see, kuidas hindavad õpilased ettevõtte praktikat ja praktika juhendamist, ning mil määral erinevad õpilaste hinnangud haridustasemelt ja soolt.

Käesoleva töö eesmärgiks on küsitlusuuringu tulemustele tuginedes selgitada välja, kas ja milliseid erinevusi esineb õpilaste hinnangutes ettevõtte praktika korraldusele, juhendamisele ja enese sooritusele ettevõttepraktikal. Töö käigus tuuakse välja ettepanekuid ettevõtte praktika toimimise parandamiseks.

Õpilaste hinnang ettevõtte praktikale ja praktika juhendamisele 5

Uurimistöö koosneb kahest osast: teoreetilisest ja empiirilisest. Teoreetilises osas antakse lühiülevaade hetkeseisust kutsehariduses ning sellega seonduvalt praktika ja selle juhendamisega Eestis ja tutvustatakse varasemaid uuringuid. Empiirilises osas kirjeldab töö autor kvantitatiivse uuringu meetodit ja protseduuri ning toob välja uuringu tulemused ja analüüsi.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1 Kutseharidus

Krista Loogma on Haridusleksikonis (2013) defineerinud kutseharidust kui haridust, millega omandatakse vajalikud oskused, hoiakud, teadmised ja pädevused teatud töö või tööde tegemiseks. Kutseõpet võib ka kirjeldada kui aspekti hariduses, mis on suunatud koolitama ja ette valmistama inimesi kvalifitseeritud tegevuseks igas ülesandes, mis on neile ette antud. See haridusvorm on fokuseeritud muutmaks õpilasi produktiivsemaks läbi tegevuste (Idalu, 2013). Kutseharidus on väga oluline instrument, mida saab võrrelda ka rahvusvahelisel tasandil ning mida peetakse ka üheks võtmeelemendiks elukestvas õppes (Dehmel, 2005; Tessaring & Wannan, 2004).

Kutseharidus ja selle edendamine on järjest enam aktuaalne. Seoses tööturu nõudlusega vajab ühiskond kvalifitseeritud praktiliste oskustega töötajaid.

Varasematest uuringutest kutsehariduse maine kohta Eestis on välja toodud, et elanikkonna teadlikkust ja informeeritust kutseharidusest peetakse pigem madalamaks. Samas leitakse, et kutseharidus on arenev valdkond, ning üldise hinnangu järgi saadakse sealt kvaliteetne haridus (Pärtel & Pettai, 2013). Õpilaste ettevalmistamisel pädevaks tööjõuks on kutsekoolidel oluline tagada õpilastele hea õppetöö korraldus. Kutseõppeasutustes toimub õpe auditoorse töö, iseseisva töö, praktilise töö ning praktika vormis (Aedmaa et al., 2008).

Nii Dehmel (2005) ja Krista Loogma Haridusleksikonis (2013) on toonud välja kutseõppe põhilised funktsioonid, milleks on :

- majanduslik - vajaliku tööjõu ettevalmistamine ja elukestva õppe ning koolituse tagamine;
- sotsiaalne - inimeste tööhõive ja majandusliku turvalisuse tagamine;
- sotsialiseeruv - ettevalmistamine kodanikuühiskonnas ning tööturul osalemiseks;

- kultuuriline - kaasaaitamine töökultuuri ja- eetika, motivatsiooni, enesekindluse ning
- eneseväärikuse arengule.

Üheks põhiliseks kutshariduse funktsiooniks nimetatakse majandusliku, kuid üha olulisemaks on saanud ka teised funktsioonid, pakkumaks õppimisvõimalusi erinevate vajadustega ja ka eri vanuses õppijatele nii, et säiliks nende edasised õpi- ja töövõimalused. Kutseharidust saab Euroopas omandada põhi- või keskhariduse baasil kas koos üldkeskharidusega või eraldi kutseharidusasutuses. Eesti kutseõppeasutustes on loodud võimalus omandada eriala ka neile kes pole lõpetanud põhikooli. (Haridusleksikon, 2013).

Haridus- ja teadusministeerium (2016) toob välja kutseõppeliigid, mis on seotud Eesti kvalifikatsiooni raamistikuga, kus kutseõppe paikneb teisel kuini viiendal kvalifikatsioonitasemel:

- Teise taseme kutseõpe – haridusnõuet õpingute alustamiseks pole, õpinguid saavad alustada ka põhihariduseta inimesed
- Kolmanda taseme kutseõpe – haridusnõuet õpingute alustamiseks pole, õpinguid saavad alustada ka põhihariduseta inimesed.
- Neljanda taseme kutseõpe – õpingute alustamise tingimuseks on põhiharidus.
- Viienda taseme kutseõpe ehk kutseeriharidusõpe - õpingute alustamise tingimuseks on keskharidus.

Kutseõpe pakub otsese tee kõrgema hariduse juurde. Harilik akadeemiline haridus sisaldab vaid osa, mida tööturg väärtustab ning nõuab. Ametialane haridus saab pakkuda erinevat sisu, erinevaid oskusi ning erinevaid õpetamise vorme. Head ametialased programmid on seega respektieritud, hinnatud ja oluline osa hariduse sättest (Wolf, 2013).

Seoses kutsehariduse ja selle edendamiselega on oluline teadvustada ka noorte töötust. Euroopa komisjon toob välja võimalused, kuidas Euroopa Liidu liikmesriigid võiksid paremini probleemi käsitleda. Esmalt tuleks juurutada esmaklassilist kutseharidust ja pidevalt tegeleda selle kvaliteedi tõstmisega. Tuleks veel rohkem esile tõsta töökohapõhist õpet ning sealjuures ka kvaliteetset juhendamist. Tähtsustada praktikat aitamaks õpilasi paremini tööle. Suurendada koostööd avalike ja erainstitutsioonidega. Samuti tagada suuremat mobiilsust läbi

Erasmuse programmi (Developing key..., 2012). Elukestva õppe strateegia 2020 rahastamismudeli rakendamine ja väljatöötamine peaks suunama kutsehariduse õppeasutusi suuremale tulemuslikkusele, õpinguid katkestavate arvu vähendamisele ning väärtustama kvaliteeti ja toetama nende kujundamist kompetentsikeskusteks (Eesti elukestva õppe ..., 2014).

1.2 Praktika kutseõppes

Praktika mõistet defineeritakse erinevalt. Kutseõppeasutuse seaduses on see defineeritud järgmiselt: „*Praktikaks nimetatakse seda õppekava osa, mille ajal õpilane täidab töökeskkonnas juhendaja juhendamisel kindlate õpieesmärkidega töö- ja õppeülesandeid*“ (Kutseõppeasutuse seadus §30). Eensalu *et al.* on määratlenud praktikat kui „*erialaste ja kutsealaste vilumuste omandamine ning töökogemuse saamine tulevase kutsetegevusega seotud töökeskkonnas*“ (Eensalu, Lehtsalu & Rammo, 2014). Eesti Keele Seletav sõnaraamat defineerib praktika mõistet kui „*õppevorm, mille puhul omandatud teadmisi ja oskusi rakendatakse tegelikus töös*“ (Eesti Keele Seletav Sõnaraamat, 2009, lk 387).

Helle Noorväli toob „Kutsehariduse kooliõppekavade koostamise ja arendamise käsiraamatus“ (2014) välja praktika põhilised eesmärgid:

- reaalse töökogemuse kaudu siduda teooriat ja praktikat, et tugevdada ja täiendada
- õpitavat ja saavutada õppekava ja praktika õpiväljundid;
- toetada ja täiendada olemasolevaid ja õpetada uusi erialaseid oskusi;
- erialaste pädevuste arendamise kõrval arendada üldpädevusi ja enesekindlust;
- julgustada enesetäiendust läbi kriitilise eneserefleksiooni;
- pakkuda materjali projektide, uurimustöö kirjutamiseks;
- anda võimalus samastuda spetsialisti rolliga. (lk 121)

Loogma (2004) oli juba 2004. aastal märkinud, et kuna praktikal on väga suur osatähtsus tööetika kujundamisel, siis peaks praktikasüsteemi väljakujundamine olema Eestis esmajärguline ja reguleeritud riiklikul tasandil. Alles 2013 aastal kehtestati praktika korralduse kvaliteedi parandamiseks ministrimäärus, mis on toodud välja kutseõppeasutuse seaduse § 30 lõike 4 alusel „Praktika korraldamise ning läbiviimise tingimused ja kord“ (Kutseõppeasutuse seadus §30).

Praktika olulisust kutsekoolis on järjest enam hakatud tähtsustama. SA Innove viib koostöös 62 partneriga ellu „Praktikasüsteemi arendamise kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolituspraktika“ ja „Kutsehariduse maine tõstmise, õpipoisiõppe laiendamise“ (2015–2018), mida rahastab Euroopa Sotsiaalfond. Üheks praktika korraldusega seotud eesmärgiks on see, et praktikakorraldus õppeasutustes oleks ühtlustatud, läbipaistev ja vastaks praktikakorralduse osapoolte vajadustele. Samuti see, et õppur oleks õpingute lõpuks saanud praktilise õppetöö ja praktika kogemuse töökeskkonnas (Eesti elukestva ..., 2016).

Eestis on praktilise töö ja praktika maht reguleeritud kutseharidusstandardiga. Selle järgi moodustavad teise taseme kutseõppes praktiline töö ja praktika kokku kutseõppe mahust vähemalt 70 protsenti ning kolmanda, neljanda ja viienda taseme kutseõppes vähemalt 50 protsenti, sealjuures on praktiline töö ja praktika üldjuhul võrdsed. Kool võib põhjendatud juhtudel muuta praktilise töö ja praktika jagunemist (Kutseõppeasutuse seadus §30). Hästi korraldatud praktika on õppekava üks olulisemaid lülisid, mis aitab tagada sujuvat üleminekut tööellu, luues samas võimalusi jätkuvaks edasiliikumiseks hariduses, tööalasel karjääris ning personaalses arengus (Noorväli et al., 2013).

Kutseõppeasutus on kohustatud kindlustama õpilastele praktikakohad ning tagama praktika toimumise õppekavas ettenähtud mahus ja eesmärkide kohaselt, samuti koolipoolse praktika juhendamise ja praktika tulemusliku hindamise (Aedmaa et al., 2008).

Kooli, õpilase või tema seadusliku esindaja ja praktikat läbiviiva isiku või asutuse vahelised suhted praktika korraldamisel reguleeritakse enne praktika algust sõlmitava lepinguga, milles lepitakse kokku praktika toimumise täpsemas korralduses ning praktikalepingu poolte õigustes ja kohustustes (Kutseõppeasutuse seadus §30).

Praktika on õpilasele üheks esimeseks kokkupuuteks töömaailmaga ja sellest lähtuvalt ka esimene ettekujutus antud erialasest tööst. Tööandjal on sealjuures oluline roll praktika edukal läbiviimisel. Hästi koordineeritud praktika annab eelduse edukalt praktika sooritada.

Ettevõtjad ei ole üldjuhul rahul haridussüsteemi võimekusega tagada piisaval hulgal

pädevaid töötajaid (Bretherton, 2011; Nestor & Nurmela, 2013) ja samas on teiselt poolt toodud välja ebaühtsus ettevõttepraktika korralduses ja juhendamises (Bretherton, 2011; Järva 2011; Tamm 2011). Praktika üheks probleemiks tuuakse välja õppepraktika osa ja sellega seonduvad kitsaskohad: praktikale minnes ei pruugi olla teadmised piisaval tasemel, praktika ei vasta õppekavale ning õpilasi kasutatakse ära pigem lihttöolisena, praktika juhendajad pole piisavalt pädevad ning raskusi tekitab praktikakoha leidmine. Hetkeolukord, kus kool peaks koostöös ettevõttega suutma pakkuda õpilasele õppekavaga kooskõlas olevat praktikat, pole olnud eriti edukas ja sellele probleemile tuleks leida kiireid lahendusi (Roos, 2012). Tamm (2011) on ka lisanud, et ettevõttes on ebaühtsust praktika läbiviimisel ja hindamisel.

1.3 Praktika juhendamine kutseõppes

Viimastel aastatel on kutsehariduses leidnud aset palju muudatusi: sisse on toodud paindlikud kutseõppeliigid, mis aitavad tagada ligipääsu võimalikult laiale sihtrühmale. Koolipõhise õppevormi kõrvale on toodud ka töökohapõhine õppevorm, mis muudab õppeprotsessi kvaliteedi eest osaliselt vastutajaks tööandja (Aedmaa et al., 2008). Sealjuures on oluline ettevõttepoolsete juhendajate roll, kelle eesmärgiks on toetada praktikandi õppimist läbi tegevuse, millele peaks järgnema vahetu tagasiside. Samuti peaks olema võimalus juhendajaga oma kogemusi läbi arutada. Siinkohal on juhendaja ja õpilase vaheline arusaam töö tagasisidest ülimalt oluline, et mõistmine oleks ühine (Korver & Tillema, 2014). Häid tulemusi saadakse vaid sel juhul, kui praktikandi juhendajal on juhendamiseks piisavalt aega ja huvi. Ettevõtte rolliks peaks olema praktika jooksul praktikandi süsteemne ning professionaalne juhendamine. Kindlasti on oluline, et praktikakeskkond ning tööülesanded vastaksid praktikandi oskustele ja võimetele ja praktikajuhendiga määratud tingimustele (Eensalu *et al.*, 2004).

Praktikajuhendaja üheks rolliks on praktikandi suunamine tema poolt tehtud tööd analüüsima ja mõtestama. Juhendamise eesmärk on praktikandi õppimist toetada, innustada ning täiendada erialaseid teadmisi ja oskusi. Samuti anda pidevalt tagasisidet praktikandi tegevustele ja võimalust oma kogemusi juhendajaga läbi arutada. Oluline on ka anda tuge töökeskkonnaga harjumiseks (Eensalu *et al.*, 2004; Hiieväli *et al.*, 2006).

Tamm (2011) märgib, et eelnevaga on tihedalt seotud ettevõttepoolne juhendamine, juhendaja oskused ning tema ajaliste kulude katmine läbi eraldi süsteemi, mitte aga kooli kaudu. Koolid on omalt poolt pakkunud praktikajuhendajate koolitusi, kuid juhendajate osavõtt pole olnud kuigi aktiivne. Probleemiks on ka ettevõttepoolsete juhendajate sage vahetumine. Arvestades üleminekut väljundipõhisele hindamisele, on ettevõttepoolsete juhendajate koolitus muutunud järjest olulisemaks. Üldjuhul on juhendajate hoiakud täiendkoolituste kohta siiski üsna soosivad eriti just pedagoogika ja psühholoogia alal (Hiieväli et al., 2006).

Samuti on Tamme (2011) arvates probleemiks ettevõtete väga ebaühtlane tase praktika läbiviimisel ja hindamisel, praktikajuhendajate vähesus/vahetumine ja nende ebapiisav ettevalmistus ning koolides kasutusel olevad erinevad meetodid praktikaks ettevalmistamisel ja erinevad praktikatulemuste hindamised. Tihti määratakse ettevõttepoolse praktika juhendajaks vanem ja kogenum töötaja, kellel on küll väga head erialased oskused, kuid võib puududa oskus juhendada. On esinenud juhuseid, kus praktika juhendajal puudub pedagoogiline kogemus või juhendamise kogemus üleüldse. Enamjaolt on juhendamine tasustamata lisaülesanne, ning selleks ei eraldata lisa-aega. Selle all kannatab õpilase praktika, ning saadav kogemus võib mõjutada edaspidist tööd.

1.4 Ülevaade varasematest uurimustest praktikast ja praktika juhendamisest kutseõppes

Kutseõppe vilistlaste uuringu (Nestor, 2012) käigus, kus õpilased andsid omapoolse hinnangu praktika korraldusele ja sisulisele poolele ning praktika tulemustele, analüüsi 961 õpilase vastuseid praktika korralduse kohta. Praktikakoha leidmise kohta vastas enamik vilistlasi, et leidis praktikakoha ise või läbi tutvuste. Vähemal määral aitas kool või sooritati praktika oma olemasoleval töökohal. Praktika korralduse pool ja õpilaste hinnangud sellele olid positiivsed. Enamik õpilastest väitis, et nendesse suhtuti hästi ning nii nende suhtumise kui ka tööoskustega olid ettevõtjad rahul. Madala hinnangu said koolipoolne huvi õpilase käekäigu vastu praktikal ning õpilaste arvamus praktikast saadavast kasust töökoha

leidmisel. Antud uuringus tõid vilistlased välja ka olulisemaid probleeme ja ettepanekuid, kuidas olukorda parandada. Vilistlaste soov oli saada suuremat koolipoolset tuge praktikakoha otsimisel ja leidmisel. Üheks olulisemaks probleemiks toodi välja praktika sisuline korraldus, kuna koolis õpitu praktiseerimise osa jäi väheseks. Õpilased pakkusid välja, et lahenduse annaks praktikajuhendi parem täpsustamine tööandjale. Veel toodi välja, et praktika aega oli liiga palju ja see oli ebaloogiliselt planeeritud. Samuti mainiti ettevõttepoolsete juhendajate vähest ettevalmistatust.

Noorväli (2009) uuris oma doktoritöös muuseas ka õpilaste hinnanguid praktika korralduse kohta. Uuring viidi läbi 155 õpilase seas erinevatelt põhikoolijärgsetelt kutsehariduse õppekavadelt. Oluline on siinjuures märkida, et antud valimis oli ka 30 laomajanduse erialadel õppivat õpilast. Uuringu käigus selgus, et õpilaste arusaamad praktikast on igati adekvaatsed ja prosotsiaalsed: esmatähtsaks peeti ühiskonda, seejärel ettevõtte vajadusi ja iseenda arenguvajadust. Positiivne oli õpilaste ootus võimalusel aidata teha ettepanekuid ettevõtete töö paremaks muutmisel, praktika täiustamisel ja iseenda võimekus õppida nägema ning lahendama erinevaid tööalaseid probleeme. Õpilastel on tahtmine olla loov, arutleda praktikast saadud kogemusi ja jagada teoreetilisi teadmisi juhendajatega. Ootused praktikale täitusid kõige paremini just teenindusala praktikantidel. Koondnäitajaks praktika tulemuslikkuse kohta 5-pallisel skaalal oli hinne 3,26. Õpilaste arvamusel õppisid nad praktika käigus kõige enam uusi töövõtteid (3,64), käsitlema tehnoloogilisi seadmeid (3,46) ning muutusid tööalaselt enesekindlamaks ja koostöövõimelisemaks. Samuti õppisid nad hindama töö kvaliteeti ja tundsid suuremat vastutust oma töö eest. Kõige vähem leiti, et õpilased hindasid informatsiooni tööalaste probleemide lahendamisel (2,87), järgisid tööalaseid „kirjutamata“ seadusi (2,97) ning lugesid ja mõistsid tööalaseid juhendeid (2,99).

Soomes on uuritud, kuidas kutseõpilased on rahul praktika juhendajate poolse juhendamisega. Uuringus osales 1282 viimase aasta õpilast kolmest Helsingi kutseõppeasutusest. Uuringust tuli välja, et põhiliselt oldi juhendamisega rahul, kuid viiendik praktikantidest oleks soovinud rohkem praktikapoolse juhendaja juhendamist (Virtanen & Tynjälä, 2008).

Üldist hinnangut praktikavõimalustele kutsehariduses on välja toonud oma uurimuses Pärtel & Petti (2013). Elanikkonna küsitluses uuriti 500 inimest vanuses 15–50. Uuringus tuli välja et, vastanutest 28% leidis, et praktikavõimalused on pigem halvad või halvad. Samas 55% hindas olukorda siiski positiivseks. Antud uurimuses olid kriitilisemalt meelestatud mitte-estlased (33% hindasid halvaks) ja kõige negatiivsemalt hindasid praktikavõimalusi oskustöölised (36%) ja klienditeenindajad (38%). Põhikooli ja gümnaasiumi lõpetajad hindasid kutsehariduse teguritest olulisemaks praktikavõimalusi: abiturientide seas 74% ja põhikoolilõpetajate hulgas 77%. See näitab, et praktika tähtsus kutsehariduses on ülimalt oluline.

1.5 Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Autori andmete järgi pole varasemalt uuritud ärimus- ja kaubandus osakonna õpilaste hinnanguid ettevõtte praktika ja praktika juhendamise kohta. Küll aga on tehtud uuringuid, milles on käsitletud õpilaste hinnanguid praktikale ja praktika juhendamisele. Läbiviidud uuringute põhiprobleemidena on toodud välja praktika korraldus ja juhendajate poolne pädevus. Samas on õpilaste seisukohad enamjaolt positiivsed nii praktika osas kui ka enese valmidust õppima ja täiendama oma teadmisi praktika vältel (Nestor, 2012; Noorväli, 2009).

Bakalaureusetöö eesmärgiks on küsitlusuuringu tulemustele ja varasematele uuringutele (Nestor, 2012; Noorväli, 2009) tuginedes selgitada välja, kuivõrd erinevad on õpilaste hinnangud ettevõtte praktika korraldusele, juhendamisele ja enese sooritusele ettevõttepraktikale. Uurimistöös eesmärgist ja varasematest uuringutes lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid erinevusi esineb meeste ja naiste hinnangutes ettevõttepraktika korraldusele, ettevõttepoolsele juhendamisele, enesearengule ettevõttepraktikal?
2. Milliseid erinevusi esineb põhikooli, kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangutes ettevõttepraktika korraldusele, ettevõttepoolsele juhendamisele ja enesearengule ettevõttepraktikal?

2. Metoodika

2.1 Valim

Valimi moodustamisel kasutas töö autor mugavusvalimit. Valimisse kuulusid ühe Eesti kutsekooli ärinduse ja kaubanduse erialadel õppivad õpilased. Valitud sai kutsekool, millega olid loodud eelnevad kontaktid ja kus töö autor sai uuringu läbiviimisel kutseõpetajatelt igakülgset abi. Kaasati õpilasi kõikidelt kursustelt: nii põhikooli kui keskkooli baasil õppima tulnud kui ka sessiooniõppes õppivaid õpilasi. Valimist jäid välja need õpilased, kes ei olnud veel praktikat sooritanud või olid akadeemilisel puhkusel. Küsitluse läbiviimise hetkel õppis osakonnas 271 õpilast, nendest 30 oli akadeemilisel puhkusel ja 15 ei olnud veel praktikat sooritanud. Ankeedile laekus vastuseid 90 õpilaselt. Küsimustele vastas eriala poolest laotöötajaid 32 (37%), müügikorraldajaid 22 (24%) , müüjaid 13 (14%), ärikorraldajaid 9(10%) , müügiesindajaid 6 (7%), kõige vähem vastasid müüjad-klienditeenindajad 4 (4%) ja logistiku abid 4 (4%). See võis olla tingitud sellest, et antud erialade õpilased viibisid küsitluse väljasaatmise ja läbiviimise hetkel praktikal ja ei pruukinud oma kooli e-kirju lugeda. Kõige rohkem vastanuid, 42 (47%) oli II kursuselt, III kursuselt oli vastajaid 34 (38%) ja kõige vähem vastajaid 14 (16%) oli I kursuselt. Esimese kursuse vastajate vähene osakaal oli tingitud sellest, et kõik erialad ei olnud veel küsitluse läbiviimise hetkeks ettevõttepraktika läbinud. Ankeedi täitnud õpilaste demograafiline jaotus on välja toodud tabelis 1.

Tabel.1 Vastajate demograafilised näitajad

Sugu	mehed		naised		
N*=90	18(20%)		72(80%)		
Haridus	põhiharidus		Keskharidus		keskeriharidus
N=90	40 (44%)		32 (36%)		18 (20%)
Vanus	...-19	20-29	30-39	40-49	50-59
N=90	30 (33%)	51 (57%)	3 (3%)	4 (4%)	2 (3%)

Märkus. N- vastajate arv

2.2 Mõõtevahendid

Bakalaureusetöö uurimuse läbiviimiseks kasutas töö autor kvantitatiivset meetodit, mille eesmärgiks on saada võimalikult palju objektiivseid andmeid täpselt piiritletud objektide kohta. Andmete kogumine toimub meetodiga, mis võimaldab kvantitatiivset, arvulist mõõtmist ja mõõtmistulemuse saamist (Laherand, 2008). Andmete kogumine toimus läbi ankeedi, mis oli koostatud veebipõhises keskkonnas Google Docs. Ankeetküsitlus koosnes 35 küsimusest. Tegemist oli poolstruktureeritud ankeediga, mis koosnes kaht tüüpi küsimustest: väitest ning skaalal põhinevatest küsimustest. Taustaandmetest oli küsitud sugu, vanust, haridustaset ja seda, millisel erialal ning mitmendal kursusel õpilased õpivad.

Ankeedi koostamisel toetus töö autor oma kogemustele ning varasemalt omandatud teadmistele. Samuti kasutati küsimuste koostamisel varasemalt Nestori (2012) poolt läbi viidud uuringut ja Sisekaitseakadeemia (2011) poolt koostatud ankeete. Kooskõlas juhendajaga muudeti sõnastust. Valiidsuse tagamiseks kasutati ankeedi küsimuste valikul eksperdi hinnanguid kelleks olid kutseõpetajad ja ettevõttepoolsed praktikajuhendajad.

2.3 Protseduuri kirjeldus

Enne ankeedi väljasaatmist teostati vastavatel erialadel õppivate õpilaste vahel pilootuuring. Uuringu eesmärgiks oli tagada küsimuste ühtne mõistmine ning ankeedi kitsaskohtade leidmine. Samuti sooviti parandada üldist arusaamist küsimustest. Pilootuuringus osalesid kolme erineva kursuse õpilased, kes täitsid ankeedi ja andsid läbi kirjavahetuse töö autorile tagasisidet. Pärast pilootuuringut saadeti täiendatud ankeet viimaseks ülevaatamiseks ekspertidele.

Ankeedi valmimise järel käis töö autor kutsekoolis oma tööd tutvustamas osakonna kursusejuhendajatele ja koostöös juhendajatega saadeti õpilastele, kes valimisse sobisid, e-kirja teel välja link ankeedi vastamiseks. Küsimustele vastamine oli anonüümne, lähtudes teadustöö eetikanõuetest. Ankeedile vastamine viidi läbi ajavahemikul 20.03.2016 kuni 20.04.2016 Google Drive'i keskkonnas. Ankeedi täitmine toimus elektrooniliselt küsitletavate

vabalt valitud ajal. Kuna vastanute arv oli ajavahemiku lõppedes kesine, siis saadeti kursusejuhendajatele meeldetuletus ja palve õpilastele ankeet uuesti saata. Viimane vastaja vastas ankeedile 26.04.2016. Ankeedi kontrollimine ja kodeerimine ning analüüsimine toimus mais 2017. Vastused laekusid Google Drive'i keskkonda ja kõik 90 vastust olid sobilikud andmeanalüüsi teostamiseks. Uurimisküsimuste analüüsimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi SPSS 2,0 (Statistical Package for Social Sciences for Windows) ja tabelitöötlusprogrammi Microsoft Excel 2010. Kõik küsimused, mis polnud arvulised, kodeeriti, et anda neile uued iseloomustavad väärtused (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2005). Bakalaureusetöö ankeedi reliaablust kontrolliti Cronbachi alfaga, välja jäeti taustaandmed (vanus, sugu, haridustase, eriala, mida õpilased õpivad ja kursus). Cronbach alfa ankeedi küsimuste plokkides jagunes järgmiselt:

- Juhendamine ettevõttepraktikal (12 küsimust, plokki Cronbachi $\alpha = 0,72$).
- Ettevõttepraktika korraldus (8 küsimust, plokki Cronbachi $\alpha = 0,47$)
- Enesesoortus ettevõttepraktikal (9 küsimust, plokki Cronbachi $\alpha = 0,91$)

Reliaabluse kogu testil oli $\alpha=0,835$. Tegemist on hea ($\alpha > 0,7$) sisereliaablusega. Skaalal põhinevate küsimuste võrdlemiseks ja nende statistilist olulisust kontrolliti Manni-Whitney U-testiga. Töö autor otsustas antud testi kasuks seetõttu, et vastused on järjestikaskaalal ja nende puhul kasutatakse eelkõige mitteparameetrilisi teste. Küsimustes mis põhinesid väidetest ei teostanud töö autor statistilist kontrolli, vaid tõi välja olulisemate küsimuste erinevuse sagedused.

3. Tulemused

3.1 Meeste ja naiste hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale

Õpilaste hinnangute võrdlemiseks ettevõtte praktikale kasutati Mann-Whitney U testi. Tulemused näitasid, et on olemas statistiline erinevus hinnangutes küsimusele „Praktika kohas sain teha tööd võrdväärselt teiste töötajatega.“ ($U=470,0$; $p<0,04$). Antud küsimuse juures oli naiste hinnangud kõrgemad kui meeste hinnangud (Mann-Whitney U-testiga, $p<0,05$). Vastajate hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale on toodud Tabelis 2.

Tabel.2 Vastajate hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale soolise tunnuse alusel

Küsimused	Sugu	N	Mean Rank	U-statistik	p*
Praktikakohas suhtuti minusse hästi.	mees	18	37,72	508,0	0,08
	naine	72	47,44		
Pidin praktikakohas olema sama tubli kui tavatöötaja.	mees	18	46,03	638,5	0,89
	naine	72	45,37		
Praktikakohas oldi rahul minu tööoskustega.	mees	18	44,00	621,0	0,73
	naine	72	45,88		
Praktikakohas sain teha tööd võrdväärselt teiste töötajatega.	mees	18	35,61	470,0	0,04
	naine	72	47,97		
Praktika vältel kontrolliti mind iga tööülesande täitmisel.	mees	18	44,17	624,0	0,80
	naine	72	45,83		
Praktika töökoormus oli liialt suur.	mees	18	41,75	580,5	0,80
	naine	72	46,44		
Praktika töökoormus oli liialt väike.	mees	18	51,81	543,3	0,22
	naine	72	43,92		
Praktikaettevõtte võimaldas sooritada kõiki ettenähtud praktilisi töötoiminguid.	mees	18	45,39	646,0	0,98
	naine	72	45,53		

Märkus. p* – statistiline olulisus

3.2 Meeste ja naiste hinnangute võrdlus enesesooritusele ettevõttepraktikal

Vastajate hinnangute võrdlemisel enesesooritusele ettevõttepraktikal ei esinenud ühegi küsimusega statistiliselt olulisi erinevusi (MannWhitney U-testiga, $p<0,05$). Õpilaste hinnangud ja hinnangute sagedus enesesooritusele ettevõttepraktikal on toodud tabelis 3.

Tabel.3 Õpilaste hinnangud ja hinnangute sagedus enesesooritusele ettevõttepraktikal soolise tunnuse alusel

Küsimused	Sugu	N	Mean Rank	U-statistik	p*
Sain praktika käigus rakendada palju koolis õpitut.	mees	18	38,61	524,0	0,19
	naine	72	47,22		
Praktikast palju abi tööskuste omandamisel.	mees	18	46,22	635,0	0,89
	naine	72	45,32		
Praktika vältel muutusin distsiplineeritumaks.	mees	18	47,58	610,5	0,69
	naine	72	44,98		
Praktika vältel muutusin koostöövõimelisemaks.	mees	18	44,42	599,0	0,88
	naine	72	45,77		
Praktika vältel muutusin tööalaselts enesekindlamaks.	mees	18	44,94	638,0	0,91
	naine	72	45,64		
Praktika vältel omandasin uusi töövõtteid.	mees	18	46,42	631,5	0,85
	naine	72	45,27		
Praktika vältel õppisin kasutama omandatud teadmisi ja oskusi.	mees	18	40,47	577,5	0,32
	naine	72	46,76		
Saan nüüd paremini aru koolis õpitud teooriatest.	mees	18	41,61	578,0	4,58
	naine	72	46,47		
Praktika korraldus vastas sinu ootustele.	mees	18	42,33	592,0	0,54

Märkus. p* – statistiline olulisus

3.3 Põhiharidusega ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale.

Hinnangute võrdlemisel Mann-Whitney U-testiga selgus kolme küsimusega oluline statistiline erinevus põhiharidusega ja keskeriharidusega vastajate hinnangutes ettevõttepraktikale. Küsimusele „Praktika kohas suhtuti minusse hästi.“ hindasid Kesk- ja keskeriharidusega õpilased 5- palli skaalal, kus 1-ei nõustu üldse ja 5-nõustun täielikult kõrgemalt kui põhiharidusega õpilased ($U=699,0$; $p<0,00$). Väitega „Pidin praktika kohas olema sama tubli kui tavatöötaja.“ nõustusid põhiharidusega õpilased rohkem kui kesk- ja keskeriharidusega õpilased ($U=811,0$; $p<0,04$). Väidet „Praktika vältel kontrolliti mind iga tööülesande täitmisel.“ Hindasid kesk- ja keskeriharidusega õpilased kõrgemalt kui põhiharidusega õpilased ($U=668,0$; $p<0,01$).

Tabel.4 Vastajate hinnangute võrdlus ettevõttepraktikale haridustaseme alusel

Küsimused	Haridustase	N	Mean Rank	U-statistik	p*
Praktikakohas suhtuti minusse hästi.	põhiharidus	40	37,98	699,0	0,00
	keskharidus/ keskeriharidus	50	51,52		
Pidin praktikakohas olema sama tubli kui tavatöötaja.	põhiharidus	40	50,23	811,0	0,04
	keskharidus/ keskeriharidus	50	41,72		
Praktikakohas oldi rahul minu tööoskustega.	põhiharidus	40	41,54	841,5	0,10
	keskharidus/ keskeriharidus	50	48,67		
Praktikakohas sain teha tööd võrdväärselt teiste töötajatega.	põhiharidus	40	43,59	923,5	0,47
	keskharidus/ keskeriharidus	50	47,03		
Praktika vältel kontrolliti mind iga tööülesande täitmisel.	põhiharidus	40	37,20	668,0	0,01
	keskharidus/ keskeriharidus	50	52,14		
Praktika töökoormus oli liialt suur.	põhiharidus	40	47,79	908,5	0,44
	keskharidus/ keskeriharidus	50	43,67		
Praktika töökoormus oli liialt väike.	põhiharidus	40	44,14	945,5	0,64
	keskharidus/ keskeriharidus	50	46,59		
Praktikaettevõtte võimaldas sooritada kõiki ettenähtud praktilisi töötoiminguid.	põhiharidus	40	47,03	939,0	0,60
	keskharidus/ keskeriharidus	50	44,28		

Märkus. p*– statistiline olulisus

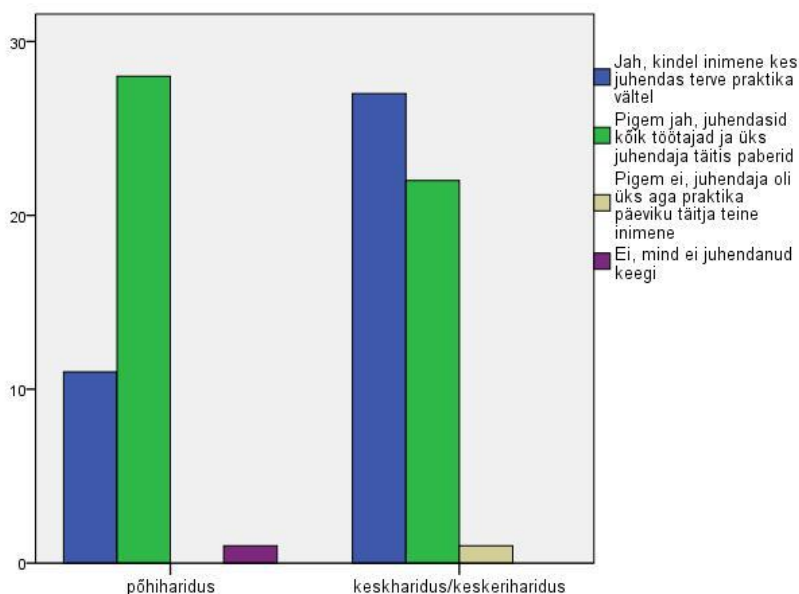
Tabel.5. Vastanute jagunemine haridustaseme järgi.

Küsimused	Hinnang	Haridustase	
		Põhiharidus	keskharidus/keskerihari dus
		vastuste arv	vastuste arv
Praktikakohas suhtuti minusse hästi	1	0	0
	2	1	0
	3	6	2
	4	11	6
	5	22	42
Pidin praktika kohas olema sama tubli kui tavatöötaja	1	0	1
	2	0	2
	3	1	5
	4	4	7
	5	35	35
Praktika vältel kontrolliti mind iga tööülesande täitmisel	1	2	2
	2	15	5
	3	11	13
	4	6	20

	5	6	10
--	---	---	----

3.4 Põhiharidusega ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangute võrdlus ettevõttepoolsele juhendamisele.

Analüüsi käigus selgus, et kindel juhendaja kogu praktika jooksul oli 27-1 (55%) keskhariduse ja keskeriharidusega õpilasel ja 11-1 (27,5%) põhiharidusega õpilasel. 28 (70%) põhiharidusega ja 22 (44%) keskhariduse ning keskeriharidusega õpilast vastas, et juhendasid kõik töötajad ja üks täitis praktikapaberid. 1 (2%) keskhariduse ja keskeriharidusega õpilane vastas, et teda juhendas üks juhendaja, aga praktikapaberid täitis teine. 1 (2%) põhiharidusega õpilane väitis, et teda ei juhendanud keegi.

Joonis 1. Erialane jaotus vastavalt õpilaste vastustele ettevõtte praktika juhendaja juhendamisele.

3.5 Põhiharidusega ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangute võrdlus eneseseoritusele ettevõttepraktikal

Küsimused, mis hõlmasid eneseseoritust ettevõttepraktikal ei leitud tulemuste võrdlemisel Mann-Whitney U-testiga ühtegi olulist statistilist erinevust põhikooli ja kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangutes ($p > 0,05$).

Tabel.6 Õpilaste hinnangud ja hinnangute sagedus eneseseoritusele ettevõttepraktikal haridustaseme alusel

Küsimused	Haridustase	N	Mean Rank	p*	U-statistik
Sain praktika käigus rakendada palju koolis õpitut.	põhiharidus	40	49,10	0,23	856,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	42,62		
Praktikast palju abi tööoskuste omandamisel.	põhiharidus	40	45,50	1,00	1000,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	45,50		
Praktika vältel muutusin distsiplineeritumaks.	põhiharidus	40	44,20	0,66	948,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	46,54		
Praktika vältel muutusin koostöövõimelisemaks.	põhiharidus	40	43,90	0,58	936,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	46,78		
Praktika vältel muutusin tööalaselts enesekindlamaks.	põhiharidus	40	43,85	0,56	934,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	46,82		
Praktika vältel omandasin uusi töövõtteid.	põhiharidus	40	45,44	0,98	997,5
	keskharidus/ keskeriharidus	50	45,55		
Praktika vältel õppisin kasutama omandatud teadmisi ja oskusi.	põhiharidus	40	45,61	0,97	995,5
	keskharidus/ keskeriharidus	50	45,41		
Saan nüüd paremini aru koolis õpitud teooriatest.	põhiharidus	40	45,20	0,92	988,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	45,74		
Praktika korraldus vastas sinu ootustele.	põhiharidus	40	48,20	0,35	892,0
	keskharidus/ keskeriharidus	50	43,34		

Märkus. p* – statistiline olulisus

4. Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas ja milliseid erinevusi esineb õpilaste hinnangutes ettevõttepraktika korraldusele, ettevõttepoolsele juhendamisele ja enesearengule ettevõtte praktikal. Sellest tulenevalt püstitati esimeseks uurimisküsimuseks „*Milliseid erinevusi esineb meeste ja naiste hinnangutes ettevõttepraktika korraldusele, ettevõttepoolsele juhendamisele, enesearengule ettevõttepraktikal?*“. Vastuste analüüsis leiti erinevusi õpilaste hinnangutes praktika korraldusele. Enesearengule ettevõttepraktikal õpilaste seas statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud. Naised hindasid kõrgemalt väidet „*Praktika kohas sain teha tööd võrdväärselt teiste töötajatega.*“ kui mehed. Kutseõppeasutuste vilistlaste uuringus on välja toodud, et vilistlased on hinnangutes praktika korraldusele enamjaolt positiivsed, kuid märgivad et teoorias omandatu harjutamist praktikal jäi väheseks. Õpilased olid kirjeldanud erinevaid situatsioone, kus õpilane pannakse tegema mitte erialast tööd, mis ei ole seotud ettevõttepraktika juhendis toodud ülesannetega. (Nestor, 2012). Vastavalt soole oli statistiliselt oluliste küsimuste leidmine keerulisem, kuna mehi kes vastasid ankeetküsimustikule, oli veerand naiste valimist (N=90). Antud uurimuse tulemusel võib väita, et õpilased on enamasti rahul ja meeste ning naiste hinnangud oluliselt ei erine.

Teiseks uurimisküsimuseks oli „*Milliseid erinevusi esineb põhikooli, kesk- ja keskeriharidusega õpilaste hinnangutes ettevõttepraktika korraldusele, ettevõttepoolsele juhendamisele ja enesearengule ettevõttepraktikal?*“. Lisaks väidetele, kus õpilased pidid hindama viiepallisüsteemis praktikakorralduse poolt, leiti statistiliselt olulisi erinevusi seoses praktikal sooritatud tööülesannete kontrollimise ja sellega, kuidas õpilastesse praktika jooksul suhtuti. Väga oluline on tõdeda, et praktika puhul kontrolliti põhiharidusega õpilaste tööd vähem kui keskharidusega õpilaste sooritusi. Töö autorile teeb selline erinevus muret, sest justnimelt põhiharidusega õpilased vajaksid põhjalikumat juhendamist. Õpilane peab praktika jooksul muutuma iseseisvaks, kuid pidev juhendamine ning kontroll tehtavale tööle on oluline. See aitab õpilasel endal oma tööd paremini hinnata ja tagasisidest õppida. Erinevusi suhtumise aspektist leidsid rohkem põhiharidusega õpilased. Neile tundus, et pigem ei olnud töökollektiiv nende suhtes toetav. See võib tingitud olla ka sellest, et põhiharidusega õpilastel

läheb üldjuhul kauem aega töökollektiivi sisse sulandumisel. Oluline roll on siinjuures praktikajuhendajal, kes peab õpilast toetama uues töökeskkonnas (Hiieväli et al., 2006).

Uuringu käigus leiti erinevusi õpilaste hinnangutes töö sooritamise seisukohalt, kus põhikooli tasemel oldi pigem täielikult nõus ja keskhariduse tasemel pigem ei nõustunud väitega „*Praktika vältel kontrolliti mind iga tööülesande täitmisel.*“.

Siinkohal võib lugeda välja, et keskhariduse omandanud õpilased on juba eelnevalt omandanud praktika üldised teadmised. Sellega seonduvalt võib võtta antud väidet kui enesestmõistetavat. See ei tähenda ilmtingimata, et nende hinnang enese sooritusele ei oleks kõrge. Enamjaolt on hinnangud praktika sooritusele haridustasemelt sarnased. Varasemates uuringutes (Nestor, 2012; Noorväli, 2009) tuuakse välja õpilaste kõrge hinnangu enesepädevusele ja sooritustele ettevõttepraktikas. Siinkohal võib öelda, et õpilaste hinnang on üleüldiselt nii praktikale, praktika juhendamisele kui ka endale igati adekvaatne. Kõige suuremad erinevused on praktika korralduse osas, mille eest peaksid vastutama nii kool kui ka ettevõtte. Haridustasemelt erinesid õpilaste vastused küsimusele, milles uuriti, kas praktika vältel oli üks kindel ettevõttepoolne juhendaja. Selgus, et enamasti põhikoolijärgsetel õpilastel oli küll kindel juhendaja, kes vastutas dokumentide täitmise eest, aga enamasti juhendasid kõik teised ettevõtte töötajad. Keskkoolijärgsete õpilaste vastustest võis välja lugeda, et põhiliselt juhendas neid üks kindel töötaja. Praktika sooritusel on väga oluline roll juhendaja ja praktikandi koostööl, et praktikale püstitatud eesmärgid saaks täidetud (Eensalu et al., 2004). Mida suurem on juhendaja tagasiside praktikale, seda paremini praktikant areneb. Juhendaja rolliks on õpilast toetada ja samas anda pidevat tagasisidet. Mõneti võib antud olukorras, kus juhendajaid on mitu, jääda juhendamine pinnapealseks ja õpilane ei saa piisavalt tagasisidet oma tööle. Oluline on, et õpilased saaksid vahetut tagasisidet oma tehtud tööle, eriti põhikoolijärgsed õpilased, kuna nemad üldjuhul vajavad rohkem koolitamist kui keskkoolijärgsetel erialadel olevad õpilased. Juhendamisega üldjoones ollakse siiski erialati rahul ja õpilaste hinnangud on pigem head. Nagu uuringu käigus selgus, siis praktika vältel tuntakse piisavalt toetust ettevõttepoolset juhendajalt ja juhendajat nähakse enamjaolt kui head eeskuju. Õpilaste vastustest selgus, et praktika juhendaja andis neile piisavalt tagasisidet ja oli hea suhtleja.

Hetkel pole Eestis endiselt seadusega reguleeritud ettevõtte vastutus praktika korraldamisel ja juhendajate tegevused, kvalifikatsiooninõuded ning kohustused

(Liivak 2006; Tamm, 2011). Siiski on toimunud küllaltki suuri muutusi. Töö autor olles antud kutsekooli vilistlane ja ettevõttepoolne juhendaja, võib väita, et üheksa aasta jooksul on õpetatavates erialades paranenud nii korraldus, kvaliteet kui ka praktika sooritamise võimalused.

4.1 Töö piirangud ja praktiline väärtus

Kuna tegemist on mugavusvalimiga kvantitatiivse uurimusega, siis ei saa antud töö tulemusi üldistada, küll aga annab see ülevaadet konkreetse kutseõppeasutuse ühe osakonna õppurite hinnangutest praktikale. Piiranguteks toob töö autor ka andmete analüüsimise ja sealt saadud vastuste lugemise. Andmete töötlemisel selgus, et statistiliselt olulisi küsimusi eriti ei leitud. Piiranguteks võib märkida ka hinnangute subjektiivsuse – see mis on ühe jaoks piisav, ei pruugi teise jaoks olla. Inimeste vajadused juhendamise järgi on erinevad.

Käesoleva töö analüüs on ennekõike väärtuslik antud kutsekooli osakonnale. Töö autor peab oluliseks uurimust läbi viia ka kvalitatiivsel meetodil, et saada põhjalikumaid hinnanguid.

Kokkuvõte

Kutseharidus ja selle roll on muutumas ühiskonnas järjest aktuaalsemaks teemaks. Seoses üha suureneva nõudlusega kvalifitseeritud oskustöajõu järele on tulnud välja erinevate ettepanekutega, kuidas kutseharidust atraktiivsemaks ja kõigile ka võimalikult hästi kättesaadavaks muuta.

Olulisteks aspektideks kutsehariduse juures on ka praktika ning selle juhendamine. Eestis panustab riik üha enam praktika korralduse paremaks muutmisele, tehes koostööd erinevate selle ala spetsialistidega. Mõistmaks hetkeolukorda kutsehariduse praktika korraldusest lähtuvalt nii kooli, ettevõtete kui ka õpilaste hinnangutest, on läbi viidud mitmeid uuringuid.

Käesolevas töös analüüsiti ühe Eesti kutsekooli ärindus- ja kaubandusosakonna õpilaste hinnangute erinevusi ettevõtete praktika korraldusele, praktika juhendamisele ning enesearengule praktika käigus. Analüüs viidi läbi nii soolise jaotuse kui ka haridustasemetel lõikes.

Uuringu käigus selgus, et õpilaste hinnangud olid enamjaolt ühtivad. Samas leidis erinevusi õpilaste hinnangutes ettevõttepraktikale nii haridustasemelt kui ka meeste ja naiste vastustes. Keskhariduse- ja kesk-eri haridusega õpilased hindasid panust praktikal sooritatud töösse kõrgemalt ja nende hinnangud olid kõrgemad tööülesannete kontrollimise osas. Õpilaste hinnangud erinesid ka praktikajuhendaja juhendamise osas, kus keskharidusega õpilased vastasid, et neil on üks kindel juhendaja, ja põhikooli haridusega õpilased, et neil on üks juhendaja, kes täidab dokumendid, kuid praktika juhendamisega tegelevad ka kõik teised ettevõttepoolsed töötajad.

Enesearengut pidasid õpilased ühtviisi kõrgeks, kuid statistiliselt olulisi erinevusi esines meeste ja naiste hinnangutes, seoses võrdväärselt tavatöötajaga tööle panustamisele. Üldjuhul olid õpilased rahul nii ettevõtte praktika korralduse kui ka juhendamisega. Toodi välja, et juhendajad olid igati toetavad ja leidsid õpilaste jaoks alati aega.

Summary

Vocational education and its role in society has become one of the most topical talking points in nowadays knowledge-based economy. Several proposals have been made on how to make the vocational education more attractive and obtainable for everyone to meet the growing demand for a well qualified skilled labor on the labor market.

Training and mentoring are two of the most important aspects, when we talk about vocational education. In Estonia the government and other public institutions in co-operation with different specialists on the field are making more and more efforts to improve the quality of training and mentoring services. A number of survey researches have been implemented to get a better overview of the current situation in vocational education from the point of view of educational institutions, entrepreneurs and students as well.

In this current research the opinion of the students of one Estonian vocational school was taken under examination to analyze their evaluations on their work practice, mentoring and training process in the companies they have been working for. The collected data was analyzed in terms of different specialties and educational levels.

As a result of the research it was figured out, that in most of the aspects students' opinions and evaluations were quite similar. Some divergent opinions were pointed out about the number of mentors in the work practice process as students with secondary education had usually only one mentor, but the ones with primary education had couple of them - one person to deal with the documents and juridical issues and couple of more mentors to assist them on their duties at work.

Self-development process in the work practice was highly valued by all of the students who participated in this research project, but there was some mismatch again in the opinions about how much effort comparable to the regular workers of the company on the successful work practice - when students with secondary education told us, that discipline and effort are

not so important for them to be successful in their work practice, the students with lower educational level mostly agreed, that those two elements are essential and relevant to the successful work process.

In conclusion, we can say that, in general, students were satisfied with their work practices and their mentors as well. They pointed out, that their mentors and trainers have been very supportive and have had always time to help them, if needed.

Tänuõnad

Töö autor tänab kõiki õpilasi kes osalesid uuringus, eriti kõiki kursusejuhendajaid kes aitasid ankeediga ja ka selle edasisaatmisega õpilastele. Autor tänab oma tuttavaid, kes olid abiks antud töö valmimise protsessis ja ka bakalaureusetöö juhendajat Hasso Kukemelki. Erilised tänud lähevad Piret Luigele.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kuupäev:

Allkiri:

Kasutatud kirjandus

Aedmaa A., Annus T., Aunap M., Klooster K., Kurvits T., Laanoja P., Lambing M., Leiten E., Mölder M., Nekraš S., Orion K., Peetersoo J., Peterson K., Rammo M., Ratassepp M., Tampere H., Tikerpuu M., Tõnisson E.(Koos). (2008). *Koolist tööle. Haridus ja tööturg 2007*. Tallinn: Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove.

Bretherton, T. (2011). *The role of VET in workforce development: A story of conflicting expectations*. Adelaide, S. Aust.: NCVET.

Dehmel, A. (2005). *The role of vocational education and training in promoting lifelong learning in Germany and England*. Oxford: Symposium Books.

Developing key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. (2012). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eensalu, K., Lehtsalu, M., Rammo, M. (Koost) (2004). *Praktika – üks töömaailma. Kasulikku lugemist praktikandile ja praktika juhendajale*. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. Tallinn: OÜ Infotrukk.

Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014). Tallinn. Külastatud aadressil: <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

Langemet, M., Tiits, M., Valdre, T., Veski, L., Viks, Ü. & Voll, P. (Toim). (2009). *Eesti keele seletav sõnaraamat (lk 387)*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove (s.a). Külastatud aadressil: <https://www.innove.ee>

Haridus ja Teadus Ministeerium. (s.a). Külastatud aadressil: <https://www.hm.ee/et/eesmargid-tegevused/kutseharidus>

Haridus ja Teadus Ministeeriumi käskkiri (5.08.2015). Külastatud aadressil: http://www.innove.ee/UserFiles/Organisatsioonist/Programmid/316_05082015_PROM.pdf

Hiieväli, R., Loogma, K., Karu-Veskioja, Y., Kaikkonen, E. (2006). *Kutseõpetajate karjääriteed ja koolitusvajadus*. Tallinn: Tallinna Ülikool

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Kirjastus Medicina.

Idialu, E. (2013). Ensuring Quality Assurance In Vocational Education. *Contemporary Issues in Education Research (CIER) CIER, 6(4), 43*.

Järva, J. (2011). *Logistika valdkonna võtmeametite ja kompetentside kaardistamine*. Tallinn.

Korver, B., & Tillema, H. (2014). Feedback Provision in Mentoring Conversation - Differing Mentor and Student Perceptions. *Journal of Education and Training Studies, 2(2)*.

Kutseõppeasutuse seadus. Riigi Teataja. Külastatud aadressil:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015025>

Laherand M.-L. 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Liivak, R., Kukemelk, H., Täht, M., All, K., Silla, E., & Orav, A. (Koos). (2006). *Kutseõpetajate ja -koolitajate koolitus*.

Loogma, K. (2004). *Töökeskonnas õppimise tähendus töötajate kohanemisel töömuutustega*. – TPÜ Sotsiaalteaduste dissertatsioon. Tallinn: TPÜ kirjastus

Loogma, K. (2013). Haridusleksikon. R. Mikser (Toim), *Kutseharidus* (lk 162-169). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus

Nestor, M & Nurmela, K. (2013). *Kutseharidus ja muutuv tööturg*. Tööandjate uuringu aruanne.

Nestor, M. (2012). *Kutseõppeasutuste vilistlaste uuring*. Praxis.

Noorväli, H. (2009). *Praktika arendamine kutsehariduses*. Publitseerimata doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Noorväli, H., Piisang, E., Piiskop, K., Pilli, E., Põiklik, E., Rekkor, S., Toom, K. (2013). *Kutsehariduse kooliõppekavade koostamise ja arendamise käsiraamat*. SA Innove. Tallinn: Kirjastus Studium

Petti, K. & Pärtel, K. (2013). *Elanikkonna teadlikkus kutseõppes toimuvast ja kutsehariduse maine aastal 2013*. Tallinn

Roos, T. (2012) *Eesti Õpilasesinduste Liidu kutsehariduse uuring 2012*. Tallinn

Sisekaitseakadeemia politsei- ja piirivalvekolledži praktika juhendi juurde (s.a.) Külastatud aadressil: http://sisekaitse.ee/public/Politseikool/Oppetoo/KPraktika_juhend_17.01.12_5.rtf

Smith, E. (2002). Theory and practice: The contribution of off-the-job training to the development of apprentices and trainees. *Journal of Vocational Education & Training*, /54/(3),431-456.

Tamm, A. & Vaade, V. (2012). *Kutseksamid. Eksamikomisjonide liikmete ja õpilaste pilgu läbi*. Tallinn

Tamm, A. (2011). *Riiklike õppekavade rakendumine kutseõppeasutustes*. Tallinn: Klaris.

Tessaring, M., & Wannan, J. (2004). Vocational education and training - key to the future: *Lisbon-Copenhagen-Maastricht, mobilising for 2010*. Luxembourg: Office for Official Publ. of the European Communities.

Virtanen, A., & Tynjälä, P. (2008). Students' experiences of workplace learning in Finnish VET. *European Journal of Vocational Training*, 2008/2 (44), 199-213. Külastatud aadressil: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/44-en.pdf>

Wolf. A., *Review of Vocational Education –The Wolf Report* (2011). külastatud aadressil:
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/180504/DFE-00031-2011.pdf

Lisad

Eesti Kutsekooli äridus- ja kaubandusosakonna erialadel õppivate õpilaste hinnang ettevõtte praktikale ja praktika juhendamisele.

Lugupeetud küsitlusele vastaja!

Olen Tartu Ülikooli Kutseõpetaja eriala üliõpilane. Käesolev küsitlus on osa minu lõputööst, milles uurin Tartu Kutsehariduskeskuse kaubandus- ja äridusosakonna õppivate õpilaste rahulolu ettevõtte praktika korralduse ja juhendamise suhtes. Palun hinnake oma viimase ettevõtte praktika kogemust. Küsimustele vastamine on anonüümne ja võtab aega 10-15 minutit. Küsitluse tulemusi kasutan oma lõputöö tegemisel.

1. Millisel erialal õpite? *

- müüja
- müüja-klienditeenindaja
- laotöötaja
- müügikorraldus
- müügiesindaja
- ärikorraldus
- logistiku abi

2. Mitmendal kursusel õpite? *

- I kursusel
- II kursusel
- III kursusel

3. Kuidas praktikakoha leidsite? *

- Leidsin praktika koha ise, võttes ühendust oma erialaga seotud ettevõtetega
- Leidsin praktika koha ise läbi tutvuste
- Ettevõtte pakkus ise praktika kohta
- Muu

4. Kas praktika koha saamine oli lihtne? *

- Jah, sain valida mitme erineva ettevõtte vahel
- Jah, olin praktiliselt oma töökohas
- Jah, tänan minu headele õpitulemustele soovis ettevõtte mind ise praktikale

- Ei, sest ettevõttes kuhu soovisin praktikale minna olid kohad juba täidetud
- Ei, sest ettevõtetelega ei saanud piisavalt hästi ühendust
- Ei olnud, ettevõtted ei soovinud praktikante
- Muu

5. Kuidas hindad praktikal kohalkäimise kohustust? *

- Pidin käima kohal vastavalt praktika juhendis toodud tundide arvule
- Sain kergesti ära ja ei pidanud kõik tunnid kohal olema
- Praktika paberid kirjutati praktika lõpus välja ja kohapeal ei pidanud käima

6. Kui suurt huvi tundis koolipoolne juhendaja ettevõttepraktika vastu? *

- Koolipoolne juhendaja külastas praktika vältel ettevõtet
- Koolipoolne juhendaja oli kirjavahetuses ettevõttepoolse juhendajaga
- Koolipoolne juhendaja ei suhelnud ettevõttepoolse juhendajaga

7. Kas ettevõttel oli kindel praktika juhendaja? *

- Jah, kindel inimene kes juhendas terve praktika vältel
- Pigem jah, juhendasid kõik töötajad ja üks juhendaja täitis paberid
- Pigem ei, juhendaja oli üks aga praktika päeviku täitja teine inimene
- Ei, mind ei juhendanud keegi

Hinnang juhendamisele praktika välte

8. Kas ja kui palju tutvustas praktika juhendaja ettevõtet praktika alguses (töökeskkond, tööpiirkond, kolleegid, õigusaktid, asjaajamine)? *

- Praktika juhendaja tutvustas kõike väga põhjalikult
- Praktika juhendaja andis piisava ülevaate ettevõttest
- Soovisin ülevaadet praktikaasutusest saada põhjalikumalt
- Praktika juhendaja ei tutvustanud praktikaasutust üldse

9. Kuivõrd pead praktika juhendajat oma edaspidises tööelus eeskujuks? *

- Praktika juhendaja on väga heaks eeskujuks oma professionaalse suhtumisega töösse
- Praktika juhendaja on üsna hea eeskuju
- Praktika juhendajal on arenemisruumi professionaalsuse osas
- Praktika juhendaja ei ole mulle edaspidises tööelus eeskujuks

10. Kuivõrd praktika juhendaja suhtlemisoskus toetas teie koostööd? (eneseväljendus, kuulamis- ja veenmisoskus, kehakeel jne) *

- Praktika juhendaja oli väga hea suhtleja, kõik oli arusaadav
- Praktika juhendaja on üsna hea suhtleja, sain temast piisavalt hästi aru
- Kohati ei saanud ma aru, mida mulle öelda või selgitada taheti

Enamasti ei saanud ma praktika juhendajast üldse aru

11. Kas praktika juhendajal oli sinuga tegelemiseks aega? *

- Praktika juhendaja leidis minu jaoks alati aega
- Praktika juhendaja leidis võimaluse korral minu jaoks aega
- Praktika juhendaja poolt mulle leitud aeg jäi minu jaoks väheseks

12. Kuivõrd rahul olid tagasiside saamisega enda tegevusele? *

- Praktika juhendaja andis pidevalt tagasisidet
- Sain praktika juhendajalt piisavalt tagasisidet
- Soovisin saada enam tagasisidet
- Praktika juhendaja ei andnud peaaegu üldse tagasisidet

13. Kas sul oli võimalus anda tagasisidet praktika juhendamise kohta? *

- Praktika juhendaja tundis pidevalt huvi kas ma olen rahul juhendamisega
- Praktika juhendaja tundis sageli huvi kas ma olen rahul juhendamisega
- Praktika juhendaja suhtus väga pealiskaudselt juhendamise tagasisidesse
- Praktika juhendaja ei tundnud kordagi huvi kas ma olen rahul juhendamisega

14. Kuivõrd rahul olid praktika juhendajaga? *

- Tundsin praktika juhendaja igakülgset abi ja toetust
- Praktika juhendaja toetas mind piisavalt
- Praktika juhendaja oli pealiskaudne, soovisin enam tema toetust
- Praktika juhendaja ei toetanud ega tundnud huvi minu tegevuse vastu

15. Kuivõrd palju aitas praktika juhendaja sind praktika aruande kirjutamisel? *

- Praktika juhendaja toetas mind täielikult ja aitas praktika aruande kirjutamisel
- Praktika juhendaja aitas mind praktika aruande kirjutamisel
- Praktika juhendaja tundis huvi aga ei aidanud mind praktika aruande kirjutamise
- Praktika juhendaja ei tundnud üldse huvi minu praktika aruande vastu

Hinnang enesele ja ettevõtte praktikale

Palun vastake 5- palli skaalal, kus 1-ei nõustu üldse ja 5-nõustun täielikult.

16. Praktikakohas suhtuti minusse hästi. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

17. Pidin praktikakohas olema sama tubli kui tavatöötaja. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

18. Praktikakohas oldi rahul minu tööoskustega. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

19. Praktikakohas sain teha tööd võrdväärselt teiste töötajatega. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

20. Praktika vältel kontrolliti mind iga tööülesande täitmisel. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

21. Praktika töökoormus oli liialt suur. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

22. Praktika töökoormus oli liialt väike. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

23. Praktikaettevõtte võimaldas sooritada kõiki ettenähtud praktilisi töötoiminguid. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

24. Sain praktika käigus rakendada palju koolis õpitut. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

25. Praktikast palju abi tööoskuste omandamisel. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

26. Praktika vältel muutusin distsiplineeritumaks. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

27. Praktika vältel muutusin koostöövõimelisemaks. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

28. Praktika vältel muutusin tööalasel enesekindlamaks. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

29. Praktika vältel omandasin uusi töövõtteid. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

30. Praktika vältel õppisin kasutama omandatud teadmisi ja oskusi. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

31. Saan nüüd paremini aru koolis õpitud teooriatest. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

32. Praktika korraldus vastas sinu ootustele. *

1 2 3 4 5

ei ole üldse nõus nõustun täielikult

33. Teie sugu *

- naine
- mees

34. Teie vanus *

- ...-19
- 20-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60-...

35. Haridustase *

- algharidus
- põhiharidus
- keskharidus
- keskeriharidus
- kõrgharidus

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Marlene Altmäe (25.07.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„ Hinnang ettevõtte praktika ja praktika juhendamisele ühe Eesti kutsekooli ärindus- ja kaubandusosakonna õpilaste näitel“, mille juhendaja on Hasso Kukemelk .
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 25.05.2017